

УДК 7.071.2:784

Ірина Кліш, доцент кафедри народних музичних інструментів та вокалу
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

МОДЕСТ МЕНЦИНСЬКИЙ – СПІВАК СВІТОВОЇ СЛАВИ

Стаття висвітлює творчу постать Модеста Менцинського в аспекті концертно-виконавської і фонографічної діяльності.

Ключові слова: співак, голос, концертно-виконавська діяльність, звукозапис, публіка, оперні вистави.
Літ. б.

Актуальність дослідження. Дюкоррти видатних українських співаків-тенорів світової слави належить Модест Менцинський. Він зазнав популярності і як організатор культурно-мистецького життя й творець вокальної школи Швеції. У 2010 році виповнилося 135 років від дня народження співака, проте гідного вшанування його пам'яті і творчих звершень на жаль не спостерігалось. Тому актуальним є чергове звернення до його багатой спадщини: вокально-сценічної, фонографічної і педагогічної в Україні і світі.

Огляд літератури засвідчив, що титанічна праця, багатогранна діяльність М. Менцинського доволі повно відображена у монографічному виданні в упорядкуванні М. Головаценка [3], куди ввійшли спогади про співака, рецензії на його виступи у світовій пресі, епістолярна спадщина. Цікавою є публікація І. Деркача [3] з огляду біографічних відомостей. Дослідження Р. Савицького-мол. [6] і С. Максимюка [4] розкриває палітру праці виконавця в галузі звукозапису.

Мета статті полягає у висвітленні творчої постаті співака М. Менцинського (1875 – 1935) в аспекті концертно-виконавської і фонографічної діяльності, враховуючи його вагомий внесок у пропагування української музичної культури за кордоном.

Виклад основного матеріалу. На зламі двох століть Європа захоплювалася творчістю світової слави співака, неперевершеного драматичного тенора, великого громадянина і патріота, одного з найвидатніших українців – Модеста Менцинського.

Напередодні світ вже чув таких прославлених співаків як Соломію Крушельницьку, Олександра Мишугу, Івана Алчевського, італійських співаків Енріко Карузо, Маттіа Баттістіні, Тітта Руффо, але нова оперна зірка впевнено зайняла чільне місце серед таких великих імен.

Поневоле але нескорена українська земля нагородила Менцинського не тільки чудовим голосом, а й акторським талантом, великою

наполегливістю в досягненні поставленої мети, любов'ю до народної пісні. Чарівна природа підгір'я сприяла розвитку його співучості і музичальності, його прагнення до краси і довершеності.

Модест Менцинський народився 29 квітня 1875 року в селі Новосілки Перемишлянського повіту (сьогодні це Великі Новосілки Мостиського району Львівської області). Батько його був греко-католицьким священиком. Прізвище походить від назви лемківського села Мацина Велика. Предки співака колись писалися Мацинські. Коли польські урядовці перейменували село на свій лад – Менціною, змінили прізвище Мацинські на Менцинські.

Батько, Омелян Менцинський, був освіченою людиною і великим патріотом України. "Кобзар" Т. Шевченка і твори М. Шашкевича були його настільними книгами. Від батька і матері ще змалку Модест пізнав чарівність народної пісні, казки, думи, збагнув велику силу Шевченкового слова, з яким не розлучатиметься до кінця своїх днів.

Батько, прагнучи дати дітям освіту, скерував свого сина Модеста до Дрогобицької гімназії. Після шести років навчання він перейшов до Самбірської гуманітарної гімназії, де в 1896 році отримав атестат зрілості.

Навчаючись у Дрогобицькій та Самбірській гімназіях, за дорученням свого двоюрідного брата, видатного вченого-фольклориста Філарета Колеси, Модест записував у цих містах та навколишніх селах українські народні пісні і пересилав йому до Львова. Два зошити Модеста Менцинського, які зберігаються у його архіві, заповнені записами багатьох коломийок, творів українських композиторів.

За бажанням батьків у 1896 році Модест Менцинський став студентом теології Львівської духовної семінарії. Вже тоді музика міцно увійшла у його життя. Адже вся родина, як збоку батька, так і збоку матері музично обдарована. Двоюрідний брат Модеста – Олександр

МОДЕСТ МЕНЦИНСЬКИЙ – СПІВАК СВІТОВОЇ СЛАВИ

Носалевич – перший бас у міському театрі в Нюрберзі, а двоюрідний брат – Філарет Колеса – композитор і музикознавець. Саме Філарет Колеса сприяв музичному розвитку й освіті Менцинського. Він відкрив йому скарби народної пісні і її значення для музики. За допомогою батька він опанував нотною грамотою, а співаючи у церковному хорі, набув навичок регента. Це дало йому можливість керувати студентським семінарійним хором.

У Менцинського був абсолютний слух і гарного тембру голос. Уже на першому курсі семінарії він полонив своїх товаришів і численних слухачів чистим голосом і артистичним даром. На нього звернули увагу професори Львівської Консерваторії, де з часом він був зарахований до класу знаменитого професора Валерія Висоцького, який дав світові добрих два десятки прекрасних співаків.

Професор Висоцький, оцінивши талант свого учня, пообіцяв давати уроки співу безкоштовно. М. Менцинський відвідував уроки у професора В. Висоцького таємно, і ніхто цього не знав. Важко було поєднати навчання у семінарії і консерваторії, коли богословські канони цього не дозволяють. На щастя, ректор семінарії, професор Лев Туркевич, оцінивши неабиякий талант і почувши думку провідних консерваторських фахівців, як виняток, дозволив Менцинському відвідувати уроки музики та співу в консерваторії. Він бачив юнака після закінчення окрасою собору, але не оперним співаком.

Заняття у професора Валерія Висоцького були успішними. Голос міцнів, вирівнявся, розширився його діапазон. Власне кажучи, успіхи в оволодінні голосом, його емісією і технікою спонукали в душі юного теолога сумніви і вагання: чому віддати перевагу – сану священника чи професійному співу. Перемогло останнє. Після трьох років, проведених у семінарії, він оголошує батькам про своє рішення присвятити себе співу. На диво вони досить легко з цим погодились, але настала нова перешкода – не було грошей, щоб оплатити дорогі уроки співу.

Модест Менцинський поїхав шукати свого творчого щастя у світ. Цілком випадково йому рекомендували хорошого вчителя співу, професора Штокгаузена у Франкфурті-на-Майні. Як згадує сам Менцинський, його тодішнє життя у Франкфурті було злиденним [3, 8 – 9].

Професор Штокгаузен був не тільки чудовим педагогом, але й доброзичливим товаришем Менцинського, допомагаючи доволі часто і матеріально. На літні канікули Менцинський приїжджав до Галичини, де давав цілу низку

концертів у Львові, Станіславі, Стрию, Самборі, Тернополі, Перемишлі та інших містах. Незважаючи на те, що молодий співак робив лише перші кроки на професійній сцені оцінки публіки та преси були надто високі.

У 1901 році відбувся дебют артиста у Франкфуртській опері в головній партії Ліонеля в опері Фрідріха Флотова “Марта”. Критики відзначили, що дебют був несподівано вдалим і голос звучав м’яко і шляхетно у середньому регістрі. Звертають увагу на чітке фразування і виразну дикцію, правдиве і переконливе трактування образу. З цього часу почалося впевнене сходження Менцинського на оперний олімп [3, 10].

Чутки про успіхи українського співака у Німеччині дійшли і до Галичини і вже у січні 1903 року він вперше виступив у Львові в ролі Леонгіна в однойменній опері Вагнера. Критики не вагаючись поставили Менцинського у ряд найвидатніших вагнерівських співаків. Не менш успішний був його виступ в партії Йонтека та Макса в операх “Галька” С. Монюшка і “Вільний стрілець” К. Вебера.

На сцені ельберфельдського театру він співав провідні тенорові партії в операх “Марта”, “Аїда”, “Трубадур”, “Леонгрін”, “Жидівка”, “Валькірія”, “Мейстерзінгери”, “Веселі віндзорські кумоньки” та ін. І знову любов, повага і визнання публіки.

Модест Менцинський досить швидко опанував розмаїтий і складний репертуар, яким би міг пишатися співак з великим досвідом, а він свою оперну кар’єру тільки розпочинав. Цей феноменальний успіх швидко долинув до багатьох керівників оперних театрів Європи, а найважливіше те, що він був найкращим вагнеристом.

Згодом Менцинський одержав запрошення дирекції Королівської опери Швеції виступити в партії Лоенгіна. Після 36-годинної подорожі цього ж вечора він з величезним успіхом виступив у Стокгольмській опері. Дирекція Шведської опери відразу підписала з ним контракт на постійну роботу з пільговим правом виїзду на гастролі в інші країни. У Швеції його приваблювало доброзичливе ставлення в театрі і чарівна краса Стокгольма. А у 1905 році він одружився з красунею-шведкою Клері Дегн. Вона стала йому не лише люблячою дружиною і матір’ю двох синів, а й вірним, відданим другом на все життя.

На сцені Стокгольмської опери Менцинський проспівав цілий ряд нових партій, зокрема, Тангейзера, Зігфріда, Трістана, але співав на німецькій мові. Менцинський досить швидко опанував шведську мову і в таких операх, як

“Трубадур”, “Аїда”, “Отелло” Дж. Верді, “Валькірія”, “Загибель богів”, “Летючий голландець”, “Нюрберзькі майстерні” Р. Вагнера, “Фіделіо” Л. Бетховена, “Самсон і Даліла” К. Сен-Санса, “Німа з Портічі” К. Обера, “Фауст” Ф. Гуно співав уже по-шведськи.

Варто зауважити, що в репертуарі Модеста Менцинського було п’ятдесят опер. Уже з перших виступів у Стокгольмі М. Менцинський завоював шану і прихильність, передовсім за пречудовий голос і бездоганне володіння ним, за акторську гру, за чітке фразування і чисту дикцію, за вражаючу сценічність і пластичність. Критики зазначали, що Менцинський у ролі Зігфріда перевершив усіх своїх попередників. Ректор Стокгольмської консерваторії Карл Валентін писав “...Досягти такої невимушеності і впевненості у грі, додержати всіх вимог, що ставляться перед виконавцем цієї важкої партії, як у музичному, так і в акторському плані, можна лише завдяки великій, наполегливій і вдумливій праці...” [5, 14].

Завдяки успіху у Стокгольмі, молодого героїчного тенора Модеста Менцинського запросив на гастролі лондонський “Ковент Гарден”. Провівши тріумфальні виступи у Стокгольмі та Лондоні, співак отримав запрошення до Львівської опери. Це відбулося у грудні, січні і лютому 1908 – 1909 років. Він співав у таких операх, як “Лоенгрін”, “Перстень нібелунга” Р. Вагнера, “Самсон і Даліла” К. Сен-Санса, “Жидівка” Ф. Галеві, “Болеслав Хоробрий” польського композитора Л. Ружицького.

Про тріумфи Модеста Менцинського на львівській сцені говорила вся Галичина і Польща. У березні 1909 року Менцинський взяв участь у відзначенні 95-річчя від дня народження Т. Шевченка. Він виконав кілька пісень з “Музики до “Кобзаря” Миколи Лисенка.

Підсумовуючи багатолітню концертну діяльність Модеста Менцинського композитор Станіслав Людкевич писав: “Мабуть без перебільшення можна сказати, що Менцинський вперше показав у нас в Галичині (а може і взагалі на Україні), “Музику до “Кобзаря” в її найкращім і найвірнішим виді й став першим клясичним виконавцем унастого роду стилю Лисенка” [3, 421].

Виступаючи на великих оперних сценах за кордоном Менцинський не покидав своєї улюбленої концертної діяльності, в якій мав єдину можливість пропагувати рідну українську народну пісню.

У березні 1910 році відбулася прем’єра опери Р. Вагнера “Трістан та Ізольда” на сцені Стокгольмської Королівської опери, де партію

Трістана співав М. Менцинський. Своім виконанням він підкорив усю музичну громадськість Швеції. Акторська перемога співака, здобута ним у “Трістані”, а також в інших Вагнерівських операх поставила його на особливе, лише йому належне місце серед найвідданіших музичних діячів не тільки шведської, а й усієї світової музичної культури. Шведська громадськість цінувала Модеста Менцинського більше, ніж своїх знаменитих співвітчизників. Король Швеції Оскар віддав перевагу чужинцеві Менцинському, відзначивши його Золотою медаллю за літературу і мистецтво, а трохи пізніше за значний внесок до скарбниці шведської культури нагородив і орденом Вази.

М. Менцинського вабила можливість якомога більше і частіше виступати в операх свого улюбленого Вагнера, брати активну участь у Вагнерівських фестивалях тому він вирішив переїхати з сім’єю до Кельна.

На сцені цього театру і на багатьох оперних сценах Німеччини кожний створений ним образ свідчив про великий артистичний талант і своєрідність мистецького почерку. Не кожний великий артист може похвалитися, що співав в усіх операх Вагнера, як це було у Модеста Менцинського.

Менцинський користувався правом виступів у різних містах Німеччини та за рубежом. Співав він у Берліні, Гамбурзі, Копенгагені, Амстердамі, Лондоні, Відні, Львові, містах Франції та Італії, Стокгольмі, Мюнхені та ін.

Постійна активна і невтомна праця зробила його рідкісним явищем у світі культури. Він був дуже освіченою людиною, добре знав не тільки пов’язані з його фахом науки але і світову історію, літературу, цікавився питаннями естетики, образотворчого мистецтва, філософії. Писав праці на музичні теми, володів сімома мовами. У своїй артистичній діяльності був дуже відповідальним, уважно і наполегливо готувався до кожного свого виступу. Тому відтворені ним образи були високомистецькими і довершеними.

Здобувши славу на великих оперних сценах, Менцинський ніколи не розлучався з думкою про рідний край. І щоб відвідати Україну він використовував кожну можливість. Цікавився життям краю, допомагав матеріально різним мистецьким організаціям, студентам, давав багато добродійних концертів.

У 1925 році в тодішній столиці УРСР – Харкові відкрився перший Державний український театр опери та балету. Модест Менцинський написав листа його директору з пропозицією влаштувати

МОДЕСТ МЕНЦИНСЬКИЙ – СПІВАК СВІТОВОЇ СЛАВИ

гастрольні виступи. Це листування тривало чотири роки. Але більшовицька Україна не дала можливості прославленому співакові виступати перед своїми земляками.

Залишивши оперну сцену, М. Менцинський присвятив себе активній концертній діяльності. Для більшості оперних співаків сцена і концертний зал – це два різні світи. Менцинський був справжнім володарем у кожному з них. Він дарував слухачам народні і авторські пісні багатьох націй – слов'янські, німецькі, романські. Ніколи не втомлювався і не втрачав високого емоційного тону і натхнення.

У 1926 році Менцинський закінчив оперну кар'єру і переїхав до Стокгольма, де створив школу співу з драматичним навчанням. Він жалів, що не міг відкрити такої школи в Україні.

Маючи величезний творчий досвід, прекрасну вокальну школу і безсумнівний педагогічний талант, Менцинський щедро ділився цим своїм набутком з талановитими вихованцями, які переймали його способи звукоутворення, звуковедення, співочого дихання, максимального використання резонаторів голосового апарату, його принципи постановки голосу і створення художнього образу.

Відомо, що найбільше прославився серед багатьох його учнів, як співак і вокальний педагог, професор Стокгольмської вищої музичної школи Арне Суннегорд. Він згодом виховав ціле покоління видатних оперних співаків, які й досі успішно продовжують традиції великого співака. Менцинський фактично став творцем шведської вокальної школи.

Внаслідок величезного психофізичного перенапруження протягом кількох десятиків років його здоров'я почало занепадати. З сумними думками про скороминучість усього сущого Менцинський вирішив офіційно оформити давно задумане. Цілу свою музичну книгозбірню він подарував бібліотеці Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові.

29 квітня 1934 року Менцинському виповнилося 59 років і працівники стокгольмського радіо запропонували йому виступити з концертом. Для цього він вибрав найулюбленіші українські народні і авторські пісні. Серед них неодмінне “Мені однаково” Миколи Лисенка на слова Т. Шевченка, де він намагався висловити своє ставлення до долі рідної України. А невдовзі стався інсульт.

Шістдесятирічний ювілей Модест Менцинський зустрів у вузькому родинному колі. Тішився, що йому стало легше. Нажаль, це тривало не довго. Наприкінці серпня стався другий інсульт, а 11

грудня 1935 року життя Модеста Менцинського обірвалося.

Варто зазначити, що М. Менцинський доволі плідно працював і в звукозаписуючій сфері. Як стверджують дослідження Р. Савицького-мол., С. Максимюка і М. Головащенко, М. Менцинський залишив 51 грамзапис (оперні арії, романси) і серед них 22 – українських народних і авторських творів М. Лисенка, Д. Січинського, С. Людкевича, Я. Ярославенка.

У 1910 році у Стокгольмі Франц Гампе записав тенора М. Менцинського, а Артур Кларк – у Берліні в цьому ж році. Вже у 1911 році в Берліні один з найпрестижніших тоді у світі звукотехніків Фред Гайсберг також здійснив запис співака. Важливо, що у 1910 – 1911 рр. в Стокгольмі та Берліні у фірмі “Gramophone” М. Менцинський записав ряд пісень на слова Т. Шевченка [6, 240 – 243].

Матеріали найвідомішої у світі звукозаписної фірми “Gramophone” вказують на те, що 20 – 21 жовтня 1910 року в Кельні славний український тенор М. Менцинський записав на матрицю 187z Гимн Народний “Ще не вмерла Україна” в супроводі оркестру, здійснений А. Кларком. Як зазначає дослідник С. Максимюк, “перевіривши багато різних каталогів фірм та звукозаписних журналів того часу, можна майже з певністю ствердити, що це було першим в історії звукозаписної техніки, яку започатковано в 1877 році, виконанням нашого гімну” [4, 142]. Наприкінці 1980-х років в Австрії вийшов довгограйний альбом-гігант SO 419/20 на честь М. Менцинського, де міститься аж сорок його записів із 1910 – 1911 рр. серед яких 19 українських пісень.

Кожна нація старанно намагається берегти такі перлини музичної спадщини своїх народів, адже фонозаписи є частиною культурного надбання так як і література, образотворче мистецтво, скульптура тощо. Перед нашим народом і дослідниками музичної культури стоїть важливе завдання створити центр збереження і вивчення всіх українських історичних фонозаписів, зроблених від початку існування цього виду індустрії на всіх континентах і в усіх країнах, де такі записи було зроблено.

Висновки. Як бачимо, М. Менцинський вів невтомну виконавську, громадську і педагогічну діяльність. Вершина його сценічного злету припала на першу третину ХХ ст. і залишила глибокий слід у вокальному мистецтві всієї Європи. Його вокальна активність була позначена артистизмом, вмінням своїм талантом і мистецтвом захоплювати публіку. У фонографічній

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ШКІЛЬНИХ ЛІДЕРІВ В УМОВАХ БРИТАНСЬКИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

сфері М. Менцинський залишив чимало записів, які сьогодні становлять велику художню, історичну і педагогічну цінність. Педагогічна робота з молоддю відобразилася на становленні й розвитку шведської вокальної школи, яка базувалася на творчому зростанні, вмінні цінувати професійне мистецтво. Як правдиво і натхненно написав видатний український композитор Василь Барвінський, Модест Менцинський “мав щастя бути некоронованим королем тонів, володарем людських сердець і душ, мав щастя і честь бути найкращим показником і виразником високих духовних цінностей, ... а свою особисту славу приносив у жертву для добра і в користь доброго імені українського народу” [1].

1. Барвінський В. Модест Менцинський // Назустріч. – 1936. – № 1.

2. Деркач І. Модест Менцинський / Іван Деркач. – Львів: Каменярь, 1969. – 83 с.

3. Людкевич С. Модест Менцинський і українська пісня // Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / Станіслав Людкевич / Упор. З. Штундер. – Львів: Дивосвіт, 1999. – Т. 1. – С. 419 – 424.

4. Максимюк С. З історії українського звукозапису та дискографії / Степан Максимюк. – Львів-Вашингтон, 2003. – 287 с.

5. Модест Менцинський. Спогади. Матеріали. Листування / Упор. М. Головащенко. – К.: Рада, 1995. – 462 с.

6. Савицький Р.-мол. Дискографія Модеста Менцинського // Модест Менцинський. Спогади. Матеріали. Листування / Упор. М. Головащенко. – К.: Рада, 1995. – С. 240 – 243.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2011

УДК 373.035.91(410)

Ірина Миськів, доцент кафедри іноземних мов

Національного університету “Львівська політехніка”

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ШКІЛЬНИХ ЛІДЕРІВ В УМОВАХ БРИТАНСЬКИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

У статті здійснено аналіз науково-педагогічної літератури, що висвітлює проблему лідерства в освіті, досліджено особливості діяльності шкільних лідерів в умовах британських загальноосвітніх шкіл та схема їхнього професійного розвитку. Охарактеризовано їхні професійні навички та вміння, а також розподіл призначення на посаду вчителів-наставників за різними критеріями. Автори узагальнюють професійно значущі якості та вимоги до вчителів-лідерів відповідно до сучасних аксіологічних тенденцій у Великій Британії.

Ключові слова: Велика Британія, шкільне лідерство, шкільні лідери, професійний розвиток.

Літ. 6.

Актуальність дослідження. На початку ХХІ століття на теренах Великої Британії особлива увага приділяється шкільному лідерству, оскільки лідери відіграють одну із основних ролей у процесі удосконалення загальноосвітньої школи та підвищення ефективності її діяльності. Вони визначають необхідність запровадження змін, виступають лідерами у викладанні, розвитку навчальних програм та експертами з оцінювання, здійснюють фінансову аналітику, започатковують програми професійного розвитку шкільних лідерів, сприяють розвитку продуктивного навчального середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми освітнього менеджменту та шкільного лідерства вивчаються і вітчизняними, і зарубіжними вченими: В. Афанасьєв, М. Брундрет, П. Власов, О. Гурова, А. Дерінг, Л. Даниленко, С. Карабец, В. Кінг, Н. Коломінський, О. Кузьмін, В. Маслов, Б. Меден, О. Мельник, М. Мескон, М. Ніколайдов, Л. Славікова, Ф. Хедоурі, О. Штепа тощо. Проте, необхідно зазначити, що

проблема професійного розвитку шкільних лідерів у контексті освітнього менеджменту Великої Британії на початку ХХІ століття ще не вивчалася, хоча окремі її аспекти були предметом дослідження Н. Авшенюк, В. Базуріної, І. Задорожної, Ю. Кіщенко. Таким чином, недостатнє вивчення зарубіжного досвіду, що суперечить об'єктивній необхідності освітньої практики зумовило вибір теми нашого дослідження. Вважаємо, що наукові розробки на основі вивчення зарубіжного досвіду шкільного лідерства, а саме, в освіті Великої Британії, сприятиме розвитку лідерства українських педагогів та матиме застосування на практиці у процесі підвищення професіоналізму вітчизняних учителів загальноосвітніх шкіл, від діяльності яких залежить надання освітніх послуг високої якості.

Метою статті є здійснити аналіз літературних джерел, дослідити особливості діяльності шкільних лідерів в умовах британських загальноосвітніх шкіл, узагальнити професійно значущі якості та вимоги до вчителів-лідерів згідно із сучасними аксіологічними тенденціями у Великій Британії.